I

Борис і Стась зовсім не друзі, хоч і сидять за однією партою. Просто Стасеві доручили "підтягати" Бориса з усіх предметів, а особливо з географії, і для того, щоб Борис весь час перебував під "позитивним впливом",— так сказала класний керівник Ольга Петрівна. їх посадовили разом, на третій парті в середньому ряді.

— Тю-ю! Треба було мене так розсадити, щоб ми завжди один... як це... варіант писали, а то — яка тут допомога? — і Борька зневажливо махнув рукою.

Стась з усієї сили намагався впливати на Борьку, але в нього нічого не виходило. Борька не піддавався ніяким впливам.

Коли закінчилась перша чверть, у нього в табелі красувались усе ті ж двійки, а Стасеві на зборах сказали, що він погано справляється із своїм дорученням: за це йому висловлюють догану.

Стась спершу зблід, потім почервонів і притиснув долоню до рота. Він так завжди робив, коли йому хотілося затамувати хвилювання.

— Борько,— благально кліпав він очима після зборів,— чом же ти не сказав, що я тобі допомагав, а ти сам нічого не хотів вчити? Скільки разів я тобі повторював, що озеро Чад в Африці, а ти на уроці сказав — у Китаї! Чому ти не розповів, Борю?!

— Що я — на два кілограми поправлюсь, коли розповім, чи що? І потім, ти мені погано пояснював. Тож не звертай з хворої голови на здорову. Коли тобі догану вписали, то вже знали за що!

Нокаутований цією відповіддю, Стась замовк.

Ні, вони зовсім не були друзями, хоч і сиділи за однією партою.

Стась — маленький, тихий, як покараний першокласник. З чистеньким комірцем і чорнильною плямою на середньому пальці правої руки. Боря не вміщається за партою і не може втиснути свої плечі в минулорічну шкільну куртку. Але мама не купує йому нової: все одно він через два дні з неї виросте,— каже вона.

Хлопців прозвали у класі Піпін Довгий і Піпін Короткий. Піпіна Довгого всі боялися, а найбільше — сам Піпін Короткий.

— Бум! — говорив Борька і двома великими брудними пальцями голосно ляскав Стася по руці.— Це — "холодненька"! А зараз ми "гаряченьку" вклеїмо! Ну, що ти? Хіба ж боляче? Я легенько.

— Я ж пишу! — повертав до Піпіна Довгого жалібно скривлене обличчя Стась.— Я посадив пляму!

— А я що — схудну від цього на два кілограми? — сміявся Борька.

Стась мовчки терпів. Він соромився свого маленького зросту і безнадійної безпорадності і старанно приховував ганебну залежність від свого "підшефного". А хитрий Борька ніколи не тиранив Ста ся в присутності однокласників.

Борька підпирав широке підборіддя кулаком і смішно ворушив вухами:

— Дай списати задачу — цілий урок сидітиму тихо!1

За задачу — сорок п'ять хвилин спокою! І Стась, зітхаючи, давав Борьці зошит.

Так він врешті знайшов спосіб "підтягати" Борьку. Стась виконував за нього домашні роботи і розв'язував задачі, під час контрольних спершу писав Борьчин варіант, а потім ледь встигав зробити частину свого завдання. Він дуже вправно навчився підказувати на уроках географії — і в Борьчиному щоденнику з'явилися благословенні трійки.

Зрідка Стась несміливо цікавився:

— Чом же ти не хочеш вчитися, Борько? Ти ж нічого не знатимеш, нічого не вмітимеш!

Борька насмішкувато закопилював губи:

— Пхи! Я піду в сажотруси. Всі скромні професії — почесні, ясно? І не потрібна мені твоя географія!

Наприкінці другої чверті, перед веселими зимовими канікулами і новорічним святом, Стасеві зіпсували настрій. Догани йому не вписали — Борька якимось дивом мав лише одну двійку, і Стася навіть похвалили за це.

Зате йому сказали, що сам він почав учитися набагато гірше, а що причин для цього зовсім не було, Стася вирішили покарати. Йому хотіли дати путівку в зимовий піонерський табір, а тепер ніякої путівки не буде.

Стась ішов додому, пожбурюючи ногою замерзлу грудку снігу. Звичайно, путівка в зимовий табір була йому ні до чого, бо він не вмів ходити на лижах, там усі тільки б і сміялися з нього, і все-таки зробилося страшенно прикро, що в нього відібрали цю путівку.

— Завмри, Короткий! — почув він за спиною остогидлий голос і завмер.

"Це все через нього, через цього Борьку! Все через нього!" — думав Стась, не рухаючись з місця. Але що порадиш! Не йти ж говорити про це класному керівнику. І Борьці нічим не відплатиш. Навіть у думці не вмів Стась назвати свого мучителя якимось злішим словом, окрім жалюгідного "гидкий". То де вже тут укладати плани помсти!

— Стій так,— сказав Борька.— Десять хвилин стій, а я повернусь — побачимо тоді, як ти стояв!

Борька справді повернувся. Він побачив Стася — все на тому ж місці, тільки біля нього тепер стояв якийсь невисокий чоловік у сірому пальті з піднятим коміром, з-під якого виднівся шарф у жовто-зелену клітинку. Чоловік, здавалося, у чомусь переконував Стася, а той у відповідь заперечливо хитав головою.

Борька підійшов ближче.

— Нічого ти не розумієш! — чоловік у сірому пальті з запалом тицяв пальцем у Стасеве плече.— Я тобі добру ціну даю за неї. Тобі стільки ніхто не дасть!

— Не хочу я ціни,— тихо відповів Стась, намагаючись відсторонитись, щоб урятувати плече від твердого товстого пальця.— Я зовсім не хочу ціни.

— Можу заплатити тобі... двадцять карбованців! Двадцять карбованців! Ти усвідомлюєш, що це значить? Ти знаєш, що можна купити на ці гроші?

— Я не хочу нічого купувати... Навіщо ви мені даєте гроші? Я не хочу... Я хочу просто червону пальму, я її нікому не віддам.

Борька нічого не міг зрозуміти. Червона пальма? Двадцять карбованців? І Стась відмовляється? Ні, ви тільки подумайте — Стась

спе-ре-ча-ється! І не хоче таких колосальних грошей! Борька від подиву широко розкрив рота і шморгнув червоним захололим носом.

А чоловік усе умовляв Стася:

— Хочеш три пари лиж?

— Ні. Я хочу додому...

— А велосипед хочеш?

— Ні-і!

— Може, ти хочеш транзистор? — уже глузував чоловік.

Стась не мав сили говорити, він тільки тулив долоню до рота і все хитав головою:

— Ні, ні, ні.

Врешті чоловік сердито махнув рукою:

— Ти дуже дурненький хлопчик. Я думав, ти розумніший! Мені соромно за тебе! Ну, слухай: якщо надумаєш — ось тобі мій телефон...

— У-у-у! — простогнав Стась.— Я не надумаю. Я не хочу телефону!

— Відімри! — старанно вичавив ласку з голосу Борька, коли вони залишилися самі.— Ну, ну, не бійся, я сьогодні хороший!

Стась "відмер", але Борька не відпускав його.

— Він що — того? — кивнув Борька услід сірому пальту і красномовно спробував просвердлити у своєму лобі дірку пальцем.

— Ні,— втомлено відповів Стась.— Він філателіст.

— Як-кий?

— Не який, а філателіст. Марки збирає, не чув хіба такого? Філателіст-колекціонер... Борько, слухай, можна я піду додому?

— Ну! А що... він хотів?

— Червону пальму... Та ні, не справжню, а марку. Це така марка, а на ній — червона пальма.

— Не-е-є! — у Борьки відвисла м'яка вогка губа над підборіддям.— Двадцять рубчиків за марку?! Брешеш ти, мабуть.

— Та ні, правда, вона унікальна, ця марка... їх усього п'ять — і одна у мене...

— Ну! — Борька зміряв Стася дивним поглядом, у якому змішались і подив, і недовіра, і насмішка.— І ти не продав?

— Ні. Хто таке продає? Борю, можна — я додому? — Стась притупував по снігу ногами в коричневих дитячих черевиках.

— Топай, чого ж! — милостиво дозволив Борька.

А потім Піпін Довгий стояв і дивився услід Стасеві, і на обличчі його відбивалась надсадна робота неповороткої думки.

II

— О-о-о! — тільки й міг вимовити Стась, коли побачив на порозі своєї кімнати Борьку.— О-о-о!

Борька осліплено дивився на яскраву ялинку, на блискучий паркет і на Стася з білим бинтом, обмотаним довкола шиї.

— Болить... оте, ну — горло? — поморщився Борька.

— Угу! — сказав Стась.— Здорово болить. Як сто кішок шкребуться.

— Морозиво жував? Ні? А що ж?

Борька присів на стілець, поклав на коліно велику шапку і з цікавістю поглядав на Стася. Той спершу боявся, що за Борьчиною цікавістю причаїлося з десяток несподіваних неприємностей і "щиглів", але Піпін Довгий мирно сидів на стільці.

Зайшла в кімнату мама. Вона сказала, щоб Боря роздягнувся, дала Стасеві ліки і чай з молоком, а Борьку почастувала густою червоною наливкою, поклала йому на тарілку солодкий пиріг з яблуками — Борька ум'яв його вмить — і Стась зовсім заспокоївся і навіть відчув якусь вдячність до Борьки: все-таки не кожен схоче сидіти у хворого, та ще й під час зимових канікул.

— А той... як це... філі... філе... ну, як його — не чіплявся більше? — поцікавився Борька.

— Філателіст? — здогадався Стась.— Ні-і. Він чекає, щоб я сам до нього прийшов.

— А ти? — Борьчин погляд нетерпляче обмацував Стасеве лице.

— Та ти що! Це ж червона пальма! Мені її брат Женька дістав. Я б її за мільйон не віддав!

Борька чомусь полегшено зітхнув — мабуть, як слід прожував наступну порцію пирога — і запитав:

— Вона що — така гарна, ця твоя пальма?

Стась помовчав якусь мить, а потім притишено вимовив:

— Якщо хочеш... Ти справді хочеш? Я тобі можу показати, якщо хочеш...

— Та я все життя знаєш як хотів на червону пальму поглянути! А ти ще питаєш, ото дивак!

Стась раптом забув усі болючі, підступні Борьчіші жарти і образи.

— Он там, на столику. Так, так, той синій клясер! Альбом... Дай сюди, я тобі знайду!

Стась одразу відкрив альбом на потрібному місці, легенько і ласкаво торкнувся пальцем марки:

— Ось, дивись! Це вона! Знаєш, коли хочеш — ти всі подивись. Тільки, Борько, обережно, ти знаєш, їх треба пінцетом брати, але взагалі, якщо хочеш, то можеш і руками...

Борька дивився на марку і дивувався. Ну, марка як марка. Крихітний зубчастий квадратик з яскраво-червоною пальмою на березі моря і з чорною дужкою штемпеля — за це стільки грошей? Бувають же на світі диваки!

— Н-мм-ккх! — пробурмотів Борька, а Стась, який напружено слідкував за ним, розчаровано запитав:

— Тобі не подобається? Борю, чом же тобі не подобається?

— М-м-м-м! Що ти! — Борька заплющив очі і цмокнув губами:— Я б за таку м-марочку... не те що двадцять ру б ликів — я б півжиття віддав. Во! Во пальмочка!

— От бачиш, а ти питав, чому я її не віддаю,— Стась сів на ліжку, очі його збуджено блищали, і він сам не знав, з чого більше радіє: чи тому, що має таку марку, чи тому, що вона сподобалась Борьці.

А Борька розпалювався:

— Я б таку марочку знаєш як? Я б цю пальмочку — в рамку і очей би не спускав. Я б уночі вставав і дивився, не те що вдень!

Стась усміхався широко, і його тоненька шия витягалась над білим обручем з бинта і вати.

— Дай, будь ласка, альбом! — раптом сказав він, рішуче стуливши губи.

Обережно, щоб не пошкодити жодного дорогоцінного для знавця-колекціонера зубчика, Стась вийняв марку з червоною пальмою. Він тримав її на долоні якусь мить, а потім урочисто простягнув руку до Борьки:

— На, візьми... Я... я тобі її дарую. Чом же ти не береш?

— Н-ну! І тобі не шкода? Двадцять же карбованців, двадцять, Піпіне!

— За неї більше можна віддати! — засміявся і відразу скривився Стась — горло таки дуже боліло.

— Більше? Скільки ж?

— Ти ж сам казав — півжиття! А я тобі за так віддаю. Бери.

— Дивак ти, Короткий! Я таких ще не бачив. Тобі палець у рот поклади — ти й то не відкусиш...

— Навіщо палець у рот? — здивувався Стась.

Коли Борька пішов, забравши з собою в маленькому целофановому пакетику червону пальму, Стась задрімав, і йому ввижались цілі пальмові гаї на березі моря, і листя на пальмах було червоне.

III

Після зимових канікул, у перший день занять, Піпін Довгий сидів па підвіконні і демонстрував кільком однокласникам новеньку авторучку, наповнену червоним чорнилом.

— О, бачили: вниз опустиш — і зразу видно мавпу на пальмі, а переверни знову — і нема нічого. Здорово, правда? Класна ручка, ви такої і в очі не бачили, і в руках не тримали! — Борька скорчив найстрашнішу, яку вмів, гримасу і заклав ручку за велике, схоже на вареник вухо.

— Слухай, Піпіне Довгий, тобі ж така ручка зовсім не потрібна! Ти й звичайною не багато пишеш,— сказав хтось із гурту, і всі хлопці разом засміялись.

— Но-но! — грізно глянув Борька, стискаючи кулаки, але жартівника врятувала поява Стася.

Побачивши його, Борька загукав:

— Короткий, привіт! Іди, голубчику, сюди! Я тобі щось таке зараз як покажу!

— Ану, глянь! Бачиш — пальмочка? І мавпочка? Черво-она! Це, брат, уже річ, не те що марочка, гм? Як ти думаєш? Отак-то — пальму на пальму!

Стась заціпенів, ще не зовсім розуміючи, у чім річ. А Борька говорив далі:

— Я дяді марочку, а дядя мені ручку, правда, не той... не транзистор, а однак, гм? А ти думав — я її справді в рамочку? Думав, признайся?

Борька зареготав, а Стась усе ще стояв непорушно і дивився чомусь на поламаний ґудзик Борьчиної куртки.

— Слухай, Короткий, ти що? — раптом перестав сміятись Борька.— Кого я питаю? Ти що, Короткий? Чого ти так дивишся? Ану, перестань! Чого ти дивишся? Відімри, чуєш? І не дивись... Що він так дивиться?

Ніхто нічого не міг зрозуміти. Стась легенько і байдуже, немов це був не Борька, а стілець, відсунув його вбік і пішов до парти, а Борька не йшов, хоч уже продзвонив дзвінок, він стояв біля вікна і сторопіло озирався довкола:

— Що ж він, хлопці, гм? Це ж тільки марка, це ж просто марка, а він так...